GYŐRI

TÖRTÉNELMI ÉS RÉGÉSZETI FÜZETEK.

SIMOR JÁNOS

GYŐRI PÜSPÖK Ő MÉLTÓSÁGA KEGYES PÁRTOLÁSA MELLETT

KIADJÁK

RÁTH KÁROLY és tdr. **RÓMER FLÓRIS**

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA TAGJAI.

I. KÖTET.

Széchényi György levelének hasonmássa, a Német-Jáhrndorfi szentségmutató, a Bőnyi reformatus egyház kelyhe, Hunyady János ország-kormányzó által a Békássy családnak adott cimeres levelével.

GYŐR. 1861.
NYOMATOTT SAUERVEIN GÉZÁNÁL.

XVIII.

ADALÉK A BOSZORKÁNYPEREKHEZ.

(Közli Rómer Flóris.)

Eddig a magyar nemzet történelme egyedül a királyok történelméből állt; ezek törvényei- viszontagságai- háborui- családi viszonyaival be volt fejezve a magyarok történelme is. A nép életével, kifejlődésével, tudományok- és müvészetekbeni előhaladásával, polgári és erkölcsi állapotával nem sokat törődtünk, bár krónikáink és okmányaink erre nézve töménytelen anyagot foglalnak.

Mindeddig kinevettek, ha boszorkány perek után jártam vagy félvállal néztek, hogy okos, felvilágosodott ember létemre ily ostobaságokkal nem restellek vesződni; hagyján, én igen érdekesnek találtam a népet, a városok és faluk egész népségét balhitében megismerni; a bölcs birákat és az ellenfelek vádlóik és védőik silány okoskodásait szóról szóra követni. Ezen vád nem csak a katholikusokat illeti, a felvilágosodott protestantismus, nem buzgolkodott kevesebbé a boszorkányok ellen, és Németország némely tartományaiban napi renden volt a szerencsétlen gyógyitó asszonyok elégetése.

Kutatásim közt sikerült több érdekes pert fölfedeznem, melyek a boszorkányok hazánkbani ügyére nem csekély világot árasztandanak. Nevezetesen Komárom városa egyik jegyzőkönyvében akadtam nyomára egy 1589ki évben tárgyalt perre, mely bár világosan a boszorkányságróli vádot ki nem mondja, a büntetés neme — az elégetés — miatt még is oda látszik mutatni, hogy a bünös boszorkányságról vádoltatott; s

igy ezen adat eddig legrégiebb, melyet e tárgyra vonatkozólag felmutathatunk.

Minden, ezen ügyre vonatkozó, adatot szívesen fogadunk és közlünk, s igy eddigi hanyagságunkat és közönbösségünket ezen érdekes néphiedelmi-tévedés iránt szeretnők némileg pótlani.

I.

Ns. Komárom városa Jegyzőkönyvében, melynek cime: Protocola ab Ao 1587 usque inclusive 18 Januarii 1680. 7-ik lapján ezek olvashatók:

Anno 1589 Vgj mint 31. dje Augusti

Hozanak Minekwnk ekelreöl egj Teörwint az melj Teörwent Ottis Isten szerent megh lattanak, hogj az alpeörös huzad Magaual purgallja Magatt, azertt Mys ez Tanusagikatt megh erttwen az mj Teörwenwnk es az mj lelki esmeretwnk szerent Vgj talaltuk hogj huzon eöteöd magaual purgallja magatt, ha peniglen megh nem menthetj magatt tehatt az fel peöreös eskügjek rea harmad magaual hogj az eö fja az myatt holt megh. es az miatt az teörwenj talalta egessék megh.

8 lapon pedig: Anno 1589 23 die augusti *)

Illjen Teörwent Talaltunk az Ekli Balogh Gjeörgj keözeött es az mas fel keözeött hogj az alperes huzeon eöteöd magaual Menegje magat ha penigh megh nem Menthetj magatt tehatt az fel peres harmad magaual eskwggjek rea hogj az eö fija az Myatt holt megh. es az miatt az Teörnen Talalta hogj megh Egessek Vgjan azon Teöruenye.

II.

Anno 1627. En Komarom Varmegjenek Vice Ispania Laki Jano. Leőrincz Benedek és Chechi Gieörgj. ezen Varmegienek szolgabiraia és esküttie. Inquiraltunk 19 die Febr. Lakon és szakalloson. Illien modon.**)

1) Szakallasi Tot Janos megh esküt, hiti utan azt ual-

*) Az években és hónapok napjaiban ezen jegyzőkönyvben semmi rend nincsen.

**) E jegyzőkönyv közlését azért is tartjuk igen érdekesnek, mert több helységnek majdnem összes lakósival megismerkedhetünk.

lia hogi eö semmit sem tud. Chepi Andras hogi egjebet, hanem NB. eketsen azt hallotta hogi mikor az eketsi Takats Janos matkaiaert. niaradrac auagj mellekfalura Chepi Andras tsapta uolna az Kochi elöl egiek louat az földhöz a ki mingjarast szörnüü halallal megh holt. Az apia felöl Chepi Deömeötör felöl. tugia hogi giogieitot.

Vas Gergelne felöl hallotta hogj niarasdon kun katat mikor megh egetek eö reiaiais uallot egjebet semmit sem tud.

2) Tano. Zakani Lukatsne megh esküt. hiti utan azt uallia hogj egiczer mikor szakallason szallasban ültenek uolna Bartusné az beszélte elötteök. hogi mikor eök szilason laktanak. egi eeiyel. oda mentenek. kouats Mihalne. Pazmani Peterne es Alts Benedekne. es nagi tanczot kerekeitettenek ot az hazban kikre eö mind reiaiok nezet. es az tancz utan. mondotta az egik. hogj ier fogdossuk megh es az kettei azt mondotta; de ne fogjuk. mit adhatna ez ha igen szegenj. osztan mas nap az sütö kemenczenel allottanak mind az harom Aszonj es Bartusne köszönt nekik azok nem fogattak. köszönetét. kiknek azt mondotta bartusne. talam azert nem fogagiatok. hogj ez eijel oda ieöttetek uala es ot tanczolatok az faluban. Chepi Andras felöl semit sem tud. Sigmond Andrasné felöl azt hallotta hainal Istvanetol. hogi mikor fogua volt. Samariaba hainal Istvané egj nad szalban eleuen mehoket rekesztet. be. Sigmondne. es azt uittek Samariaban. Hainal Istvannak. es ugi szabadult ki az fogsagbol. az utan is hallotta hainalnetol. hogi azt mondotta, hogj piroska nenem altal szabadeitotta ki az Vrat.

Azt is hallotta az mostani szakallasi predikatortol. hogi az Boszorkanj megh nionta egi eijel. kinek sot igert. es hainalban oda ment. Sigmondne. tüzert.

Vas Gergelne felöl azt hallotta. hogj. j. szent egj hazhoz kelö Aszonial. mikor it szakallason. az szent egj hazat megh kerültek uolna es nehol le is ultenek uolna a Cimterinben. az szakallasi Scola mester megh szoleitotta eöket, az utan. rutol mint ki fakadozot az niaka: kiert az mondotta az mester. bizoni Vas Gergelinera ueteк. hogi eö tselekette hogj igj ki fakadoza az niakam egiebet nem tud.

3) Tano. Veöreös Benedek megh esküt. hiti utan azt uallia: hogj semit sem. tud. felesege Fark Sofia semmit sem tud Sigmondne felöl. hallotta hogj tudna. ualamit es leaniat el tudna adnj ha. 10. uolna is. migh mas egjet el adhatna tsak egjet is.

4) Tano. Baraniaj Gergel megh esküt. hiti utan azt uallia. semit sem tud.

5) Tano. Füsi Janos megh esküt. hiti utan azt uallia hogj semmit sem tud.

6) Tano. Cristel Jakab megh esküt hiti utan azt uallia: hogj eö semmit nem tud.

7) Tano. Poda Matias megh esküt. semmit sem tud.

8) Tano. Vegh Janos megh esküt. semmit sem tud.

9) Tano. Baraniaj Mihali. meg esküt. semmit sem tud.

10) Tano. Füsi Janosné hiti utan azt uallia hogj eö semmit nem tud.

11) Tano. Laki Mihaline. megh esküt. semmit sem tud.

12) Tano. Vegh Lukatsne. hiti után. azt uallia hogj semmit sem tud egiebet. hanem Chepi Miklos mikor betegh uolt. kertek hogj konkolinet ide hia. elis hitta. de ö nem tugia miert hittak.

13) Tano. Füsi Tamasne megh esküt. hiti utan azt uallia hogj eö semmit sem tud. hanem Chepi Miklos hogj betegh uolt ide hiuatta konkolinet es megh köuetek egimast es mas nap megh holt.

14) Tano. Baraniaj Gergelne megh esküt. semmit sem tud.

15) Tano. Cristö Jakabne megh esküt. semmit sem tud.

16) Tano. Fark Sebestien. megh esküt. hiti utan semmit sem tud.

17) Tano. Pazman Tamasne hiti utan. azt uallia hogj eö semmit nem tud.

18) Tano. Pazman Panna, hiti utan semmit sem tud.

19) Tano. Fark Sebestienne Rets Orsik hiti utan semmit sem tud.

20) Tano. Fark Sebestien selliere Makaj Anna Aszonj hiti utan semmit sem tud.

21) Tano. Végh Tamas hiti utan azt uallia: hogj eö semmit nem tud.

22) Tano. Turi Ferencz menes pasztora. Saigo Pal. megh esküt semit sem tud.

23) Tano Fark Sebestien szolgaia Mihok, hiti utan semmit sem tud.

24) Tano Laki Mihal szolgaia: Illes Andras. hiti utan semit nem tud egiebet, hanem azt hallotta az Turi Uram szolgajatol Geczitöl hogj konkolinet altal hivatta Chepi Miklos azt mondotta, hogj eö adigh megh nem halhat, migh ide nem ieön konkoline. egiebet sem sem tud.

25. Tano Nagj Albertne megh esküt, hiti utan azt uallia, hogj egiebet nem tud. hanem Botskai hada utan ualami költ uolt az kezen az Urnak es ide jöt Lakra, megh uagta Chepi Deömeötör es it lakon. uolt hogj giogietotta uolna: egj eijel ugj let dolga hogj mind az ket laba föl sugorodot. es mondotta neki, hogj Deömeötör Uram nem tudom mi lölte az labaimat nem alhatok rea. mind az ket labam feöl sugorodot, arra mondotta Chepi Deömeötör halgas az bestia leleke. nem leszen semmj dolga. osztan hogj megh uirradot, megh kente es megh giogiult utanna. Az utan ismegh az terdenek is let uolt ualamj niaualiaia. arrol is kezdette Chepi Andrast. Istenert keruen hogj megh mongia ha embertöl ualo niaualiam uane. arra azt mondotta hogj feiemigh felelek hogj nints. embertöl ualo niaualiad. hanem tsak sos mezel kenied megh giogiul, kiböl megh is giogiult. Azt latta ezen tano hogj az Vrat gjogitotta. Chepi Deömeötör. hogj czek az fiaj. Chepi András. es Miklos. Valamj füvekkel özue sirt föztenek. de nem tugja mire ualo uolt. egiebet semmit nem tud. hanem hallotta masoktol. hogj sok uaiat gjüit Sigmondne bizonj Isten hireuel nem gjüiti. azt is tugia hogi egjczer eözue hortak Sigmondneual az teiet, es egiczer mikor ide köllöt uolna adni az ö teheninek teiet, kerte hogj ot hagja az teiet en ot hattam. es az utan en nem tudom mit tsinalt. de azon az niaron semmi hasznat nem uehettem az en teheneimnek.

Vas Gergeline felöl hallotta sok emberektöl hogj eördöngeös uolna: egjebet sem tud.

26) Tano. Saigo Palne megh esküt. hiti utan azt uallia hogj azt tugia hogj az szilasi Szabó Janos eötsenek Tamas-

nak az labat gjogitotta, Chepi András es tamas azt mondotta. hogj az emberek azt beszellik miuel hogj illien hamar be giogjul. az labamon az seb hogj kifakad. Arra azt mondotta Chepi Andras. Azt mongiad nekik. hogj hazud benne eböl. egjebet semmit sem tud.

27) Tano. Feölsö szakallasi Vas Istvan megh esküt azt uallia hogy egjczer az fianak Istoknak az kezet ualami lötte uolt es tscpi Andras mondotta hogj bizonj talam io uolna az betsi szapanial megh kennj. egiebet nem tud.

28) Tano. Egyhazas szakallasi Menihart Istuan. megh esküt hiti utan. semmit sem. tud egjebet, hanem azt hallota masoktol. hogj Vas Gergelinc. kencö fencö Aszonj uolna de nem latot semit hoza.

Szakalas

29) Tano. Beke Miklos, hiti utan. azt uallia, hogj koczo Istuantol hallotta azt. hogj az teheneknek tsetsit kente. az Eketsi Chelle Benedek szolgaiok uolt Sigmondnen. aual kenette ualamj kenöuel az tehenek tsetsit. ki miat osztan peöröltek es koczo Istuan volt prokatora Vas Gergelne felöl azt hallotta mikor az eö hazaban akart uolna szallani it szakallason, azt mondottak nekj. hogj aban ne szaljon. mert tudakos Aszonj az. egjebet sem tud.

30) Tano Moka Jakab. hiti utan. semmit nem tud.

31) Tano Nemet Matias. hiti utan azt uallia hogj az Chepi Deömeötört tugia hogj tudot giogicitani. mert az eö feleseget is giogicitotta: egjebet semmit sem tud.

32) Tano Nagj Istuan, hiti utan semmit sem tud.

33) Tano kalman Mihalj hiti utan semmit sem tud.

34) Tano Szalaj Janos hiti utan semmit sem tud.

35) Tano ifjn Vas Istvan semmit sem tud.

36) Tano. Sigmond Andras. hiti utan. azt uallia. hogj Chepi Deömeötöertöl hallotta mikor szabo sebestien fianak az laban uolt ualamj es azt megh nitotta ualami uassal azt hatta hogj icgenic bimboual mossa. megh főzuc.

37) Tano Balogh Gergel. hiti utan semmit sem tud.

38) Tano. Kalosz Istuan hiti utan semmit sem tud. egiebet, hanem az eö mostoha leania Bartusne szolgalta Vas Gergelne Veit kalman Istuant es azt beszelte Bartusne. hogj egjezer Szilasra altal ment uolt. Vas Gergelne es az leania-

nal ketten uoltanak tsak az szobaban. Az Vei othon nem uolt es az Bartusne az aitora allot az pituarbol es be halgatot azt mondotta az leanianak. hogj ha megh ieön az Vrad tahat tsak az harmadfü tulokra üllieön föl, oztan ugjmond, tsak az niaka tsigaiate mit mondot hogj. megh kennie, kit ioban megh tud Bartusne mondanj.

39) Tano. Czokasi Pal. hiti utan semmit sem tud.

40) Tano. Czonka Janos semmit sem tud.

41) Tano. Giarmati Tamas. hiti utan semmit sem tud.

42) Tano. Barbel Peter semmit sem tud.

43) Tano. Chaszar Jakab. hiti utan. semmet sem tud. hanem azt latta hogj fed fedeleben halt. mente ualahoua uagj nem eö nem tugia.

44) Zakan Miklos. hiti utan semmit sem tud.

45) Tano. Chazar Kalman. hiti szerent. azt uallia. hogj az komaromj. kouats. Pal it halt Szakallason nala. negied magaual, es hozta elö hogj egjczer igen ra hanta az Semleekes mellett, Chepi Andrasra az (csakanj szo kitörölve) balta fokot es az ulta el ueszet az labaual. nem tugia ha tsepi Andras tseleketteie de az ulta igj ueszek. mond. de az ulta mind santal.

46) Tano. Nagj Jakab hiti utan semmit nem tud egiebet, hanem masoktol hallotta hogj Sigmond Andrasne tudna ualami efele mesterseget.

47) Tano. Beres Gergelne. hiti utan. azt uallia. hogj hallotta másoktol. hogj az Apiok tudot Oruoslanj.

48) Tano. Bartus Takatsne. hiti utan azt uallia hogj nem mondotta azt a mit Zakanne Val. hanem egjkor szolgalta Kalman Istuannet. Vas Gergelinenek az leaniat. es egikor altal hiatta az Aniat eö uele. es mikor oda ment uolna Vas Gergelne ez tano uizet mit hordot es az Aitora allot. s. ugj halgatkozot oda be. hallotta azt hogj azt mondotta az leanianak. hogj osztan az nösten tinora ülieön. azt is mondotta. hogj az Vrad megh ieön osztan az niaka tsigaiat megh fogd. am. de eö nem tugja mire ualok uoltak ezek.

49) Tano. hiti utan semmit sem tud.

50) Tano Nagj Istuanne. hiti utan semmit sem tud. egiebet hanem. egj tehene boriazot uolt megh Sigmondnenak

akinek az poklat megh mostak es oda eöjtöttek az ö söueniekre azt mondotta Sigmondne hogj ez az rosz Molnar Istok eöitötte uolna oda.

51) Tano Molnar Benedekne. hiti utan semmit sem tud. Azt hallotta Vas Gergeline felöl Szemeti Jakabnetol. hogj egjkor karatson esten estue. egj uödör uizet uit be az hazban Vas Gergeline az aito meöge allota Szemetinet es azt kerdette. Szemetineuel mit hosz, mit felelt Vas Gergelne nem tugja. hanem azt az ueödör uizet az Asztal ala tette.

52) Tano. Nemet Matiasne. semmit sem tud.

53) Tano. Henczi Istuanne hiti utan semmit sem tud. egjebet hanem. Vyhelben mikor laktanak. Jokanal és egj kis fia uolt ezen tanonak a ki az kutnal köuetsel. pipitert iaczot uolna. Chepi Miklos. giermek leuen oda ment megh uerte ez tanonak fiat es el uette az köuetset. es hogj sirt uolna, ennek az fia ki ment henczi Istuan. ennek az Vra és mikor ualami Keuese megh rugta uolna Miklost. Sirva ment Miklos asztán haza. Chepi Dömeötör ki ment es azt mondotta. hogj no megh rugtad a gjermeket bestie lelek kuruafi. de bizoni hamar ualo nap sirua nesz az fiadnak az Segiben: azutan masfel hetire. az giermek fel kezeuel. es fel labaual. nem birt. mas Oruos Aszoni megh mondotta hogj megis annak könieörcögjetek akitöl eset. hiszem tugiatok kiuel morgottatok. az utan osztan. 3. hetire megh holt az giermek. Molnar Benedekne Chepi Andrasnenak az eöregh Ania az holt testnel aluan. mondotta. hogj szegeni Josef megh esek teneked az Chepi dömeötör feniegetese, mert ezt fülemel hallottam hogj megh feniegete. tsepi Demeötör.

54) Tano. Balogh Gergelne. hiti utan semmit sem tud.

55) Tano. Kaloz Istuanne. hiti utan azt uallia: hogj Bedane. az katus Aszoni leania Turi Vram hazanal feküt giermek agiat, es komondor kepeben, mentenek rea Lengiel Janosne és Sigmondne es katus aszonj. es megh uesztettek hanem osztan. Lengielne firisztette. kiböl ugjan soha nem giogiulhata io l ki. hanem. ugian ugj holt megis. Vas Gergelne felöl hallotta hogj tudna ualamit.

56) Tot Istuanne hiti utan. azt uallia hogj Lörincz Benedek Vram szolgaiatol azt hallotta hogj egy Kochis megier-

fele ment uolna. es mellcie adta uolna magat Chepi Andras és azutan hogj elmarat uolna Chepi Andras töle. hatra tekentet az kochis, es latta hogj tahat szarnian röpeöl. tsepi. Andras.

57) Tano. Beke Miklosne hiti utan azt uallia. mint Zakanne uallia az Hainal Istuan el szabadulasa felöl.

58) Tano. Kalman Mihaline. hiti utan azt uallia hogj latta hogj Sigmondne Molnar Benedeknenek az melliet giogitotta.

59) Tano. Giarmati Tamasne, semmit sem tud egiebet, hanem az mint Zakanne es Bekene uallia az Hainal Istuan ki szabadulasa felöl. Azt is hallotta masoktol hogj Giörke Janosnétol, es az Bogiaj Szabo Gieörginetöl hallotak uolna azt. hogj azt mondottak. hogy ualamigh Sigmondne el adigh nem felnek Azt is hallotta Nemet Matiasnak az elöbi felesegetöl, hogj mikor egjüt laktak uolna Vas Gergelinettel. eötet az aito möge allatta ez egj Vödör uizet hozot be Vasne. azt kezdette Nemetineuel, mit hosz arra mondotta Vasne tejet Vaiat.

60) Tano. Molnar Vrbanne hiti utan semmit sem tud.

61) Tano. Chonka Janosne. azont uallia: mint tot Istuanne.

62) Tano. kürti Benedek. hiti utan semmit sem tud.

63) Tano. Chokasi Palne. hiti utan hallotta hogj az fiaira maradot uolna a Chepi Dömeötör tudomanja.

64) Czeczö Mihalne hiti utan semmit sem tud.

65) Barachi Gieörgj. hiti utan uallia. hogj köz hirrel hallotta Sigmondne es Vas Gergeline felöl. hogj lehetetlen hogj ualamit nem tudok.

66) Tano. Menihart Istuanne. hiti utan semmit sem tud egiebet, hallotta azt. Chene Istuannak az elsö felesegetöl. hogy igriczet tartot Vas Gergeline az haz hian. es ö uele. minden nap kasat uitetet ennj. Azt is tugja hogj Simon Fereneżne. ez tanonal lakot es mindenkor. sz. Lueza Aszoni nap elöt. harmad napal. el kesztek az suttogast, de nem tugia mit uegeztek.

67) Tano. Niresi Peterne. hiti utan azt uallia. hogj latta azt hogj Vas Gergelne. üres kannaual haitotta ki regel az te-

heneit. fat mit szedegetet az barom utan. de mire ualo uolt ez nem tugia. miniaian neheztcltek az falubeliek reaia crette.

68) Tano. Garamj Gergeline hiti utan semmit sem tud.

69) Tano. Czaszar kalmanne. hiti utan semmit sem tud.

70) Tano. Lengiel Tamasne. hiti utan semmit sem tud.

71) Tano Tót Janosne. hiti utan semmit sem tud.

72) Tano. Vas Gergeline. hiti utan azt uallia. semmit sem tud.

(Folytatjuk.)